

Формування інтелектуальних умінь студентів у процесі викладання педагогічних дисциплін

У статті пропонуються узагальнюючі підходи до комплексного формування інтелектуальних умінь студентів – майбутніх учителів у процесі викладання педагогічних дисциплін. Автор аналізує основну літературу, в якій розкриваються різні аспекти поставленої проблеми, вводить в суть поняття “інтелектуальні уміння”, розглядає типологію умінь, показує, як різні типи інтелектуальних умінь можна розвивати у студентів при вивченні педагогіки. Особлива увага приділяється розвитку умінь працювати з інформаційними джерелами, спостерігати, мислити. Проводиться думка про спільність шляхів формування інтелектуальних та загальнопедагогічних умінь.

Ключові слова: інтелектуальні уміння, робота з літературою, спостереження, мислення, проблемне навчання, інтерактивні технології навчання.

В статье предлагаются обобщающие подходы к комплексному формированию интеллектуальных умений студентов – будущих учителей в процессе преподавания педагогических дисциплин. Автор анализирует основную литературу, в которой раскрываются различные аспекты поставленной проблемы, вводит в сущность понятия “интеллектуальные умения”, рассматривает типологию умений, показывает, как различные типы умений можно развивать у студентов при изучении педагогике. Особое внимание уделяется развитию умений работать с информационными источниками, наблюдать, мыслить. Проводится идея общности формирования интеллектуальных и педагогических умений.

Ключевые слова: интеллектуальные умения, работа с литературой, наблюдение, мышление, проблемное обучение, интерактивные технологии обучения.

Забезпечення оновлення і відтворення інтелектуального потенціалу суспільства є пріоритетним напрямом реформування освіти. Ця проблема завжди хвилювала прогресивних педагогів-просвітителів – К.Д.Ушинський, О.В.Духнович, А.С.Макаренко, С.Ф.Русова, В.О.Сухомлинський. На неї вказують Державна національна програма “Освіта” (“Україна ХХІ століття”) (1993), Закон України “Про освіту” (1996), Закон України “Про загальну середню освіту” (1999), Національна доктрина розвитку освіти (2002), Національна стратегія розвитку освіти (2011). Розв’язання

цього завдання потребує не стільки нарощування певної кількості знань, але й розвитку умінь, які є основою інтелектуальної компетентності особистості.

На сучасному етапі розвитку педагогічної науки і практики формування інтелектуальних умінь цікавить багатьох науковців і вчителів. Результати досліджень, проведених вченими філософами, психологами, педагогами, дозволяють зрозуміти структуру інтелекту, механізми його утворення і функціонування, обґрунтувати педагогічні умови здійснення інтелектуальної діяльності школярів та педагогічного керівництва цим процесом. Особливої уваги потребує питання сформованості інтелектуальних умінь студентів – майбутніх педагогів та готовності їх до організації відповідної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах. Як показує аналіз педагогічної літератури і практики викладання, це питання потребує більш детального вивчення й обґрунтування.

Оскільки вивчення педагогіки започатковує розвиток професіоналізму майбутніх педагогів, то ми поставили собі за мету обґрунтувати основні шляхи формування інтелектуальних умінь студентів у процесі викладання педагогічних дисциплін.

Аналіз філософської, психологічної та педагогічної літератури показує, що в історії педагогіки ідею важливості інтелектуального розвитку людини підтримували відомі мислителі і педагоги: Піфагор, Сократ, Платон, Арістотель, Ж.-Ж. Руссо, К. Гельвецій, Д. Дідро, Дж. Дьюї, Я. А. Коменський, Й. Г. Песталоцці, Ф. А. Дістерверг, М. Монтессорі, С. Френе та інші. Основні складові інтелектуального розвитку особистості, загальні умови організації навчального процесу, який сприяв би формуванню інтелектуальних умінь учнів, з'ясовували українські науковці А.М.Алексюк, І.Д.Бех, В.І.Бондар, С.У.Гончаренко, Г.С.Костюк, В.М.Мадзігон, В.Ф.Паламарчук, О.Я.Савченко, російські вчені Ю.К.Бабанський, В.В.Давидов, М. О. Данилов, Б. Д. Ельконін, Б. П. Єсіпов, Л. В.Занков, О. М. Леонт'єв, І. Я. Лернер, Н. О. Менчинська, С. Л.Рубінштейн, М. М. Скаткін, А. В. Ситаров, О. В. Хуторський; зарубіжні дослідники – Х. Гарднер, Ж. Піаже, Р. Стернберг, Е. Торндайк, Р. Форстейн та інші. Ними встановлено, що інтелект людини можна визначити як систему її розумових здібностей, які виявляються в певних інтелектуальних уміннях і проявляються в навчально-пізнавальній діяльності. Науковці вважали, що інтенсивніше розвиток інтелекту проходить під час активного засвоєння і творчого використання знань, умінь і навичок, і переконували у необхідності пов'язувати формування умінь з духовним розвитком особистості.

Складну проблему інтелектуального розвитку школярів може на практиці розв'язувати лише високо інтелектуально розвинений компетентний учитель. Серед компетенцій, які мають бути сформовані у випускника вишу, чільне місце займають інтелектуальні уміння, тобто уміння використовувати свій інтелектуальний потенціал.

У психолого-педагогічній літературі поняття “уміння” трактується як заснована на знаннях і навичках готовність людини успішно виконувати певну діяльність [6, с. 102]. Уміння завжди спираються на активну інтелектуальну діяльність, свідомий інтелектуальний контроль виконання тієї чи іншої дії.

На думку психологів, сформоване уміння може стати властивістю особистості і умовою набуття нових знань, умінь і навичок, тобто показником інтелектуального розвитку особистості, здатності до перебудови засвоєних прийомів діяльності, до опанування знань і застосування їх у змінених умовах відповідно до поставленої мети діяльності.

Психологічна природа умінь складна. До неї, на думку Є.А.Мілеряна, входять усі найважливіші процеси свідомості: інтелект, воля, емоції, які виявляються у свідомому, цілеспрямованому, успішному здійсненні “системи перцептивних, мислительських, мнемічних, вольових, сенсоромоторних та інших дій, що забезпечують досягнення поставленої мети діяльності в змінених умовах її протікання” [2, с. 37].

Розрізняють прості і складні, спеціальні й узагальнені уміння. Коли мова йде про педагогіку, то вона покликана формувати узагальнені вміння, до яких належать уміння інтелектуальні.

Інтелектуальні уміння забезпечують функціонування інтелекту як інтегрального утворення у структурі особистості (О.О. Лаврентьєва). Вони складаються з пізнавальних (здатності вести пошук, сприймати, запам'ятовувати та обробляти інформацію) та теоретичних (здатності аналізувати, узагальнювати матеріал, висувати гіпотези, теорії, здійснювати переведення інформації з однієї знакової системи в іншу) умінь [6, с. 105].

Американські педагоги П.Барнс і Т.Брук визначили 12 інтелектуальних процесів, які необхідно розвивати кожній особистості: абстрагування, аналіз, класифікація, складання рівняння, оцінювання, узагальнення, побудова висновків, складання послідовності, імітація, синтез, теоретичне міркування, переклад або трансформація думки. Для успішного протікання цих процесів необхідно формувати відповідні інтелектуальні уміння. Важливим критерієм сформованості цих умінь є практична діяльність суб'єкта.

Інтелектуальні вміння є мобільними, рухомими, варіативними, діють у будь-яких ситуаціях і на будь-якому предметному рівні. Володіння такими вміннями дозволить студентові діяти швидко, осмислено виконувати різноманітні предметні дії. Від ступеня узагальненості умінь залежить рівень педагогічної підготовки майбутніх фахівців. Оволодіння системою таких умінь створює основу для розвитку особистості студента та його педагогічної культури.

Для людини інтелектуальної праці, якою є студент, на чільному місці стоїть вміння працювати з літературою. Книга є і ще надовго залишиться важливим джерелом знань. Уміння читати, осмислювати, переказувати текст, виділяти в ньому головне, складати план, конспект – ці базові пізнавальні вміння формуються у людини завдяки роботі з книгою, починаючи з початкових класів загальноосвітньої школи, продовжують розвиватися і в студентські роки. Та останнім часом швидко розвиваються комп'ютерні телекомунікаційні системи, розробляються нові інформаційні технології. Вони відкривають студентам доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищують ефективність самостійної роботи, створюють нові можливості для розвитку інтелектуальних умінь та навичок. Студент вже не уявляє себе без Інтернету. Основні послуги, якими забезпечує Інтернет, можна розбити на три великі групи: повідомлюючі, інтерактивні, пошукові [5, с. 166]. Інтернет часто замінює сучасному студентові всі інші джерела інформації. Можливість “скачати” з Інтернету будь-які відомості вводить його в оманливе розуміння роботи з інформацією, зводячи її до простого копіювання, а не до аналітичної обробки.

Не секрет, що в мережі Інтернет розміщують готові творчі здобутки (реферати, курсові, дипломні, магістерські роботи), що провокує багатьох студентів до плагіату, незважаючи на досить низьку якість цього матеріалу.

Тому не дивно, що студенти відчують труднощі у конструюванні уроків, виховних заходів, підготовці наукових розробок, де на першому місці має бути власна мета і особисте бачення шляхів її досягнення, а матеріали, запозичені з книг, журналів, Інтернету, повинні опрацьовуватись творчо, на рівні ідей, а не змістового наповнення. У такому контексті великого значення при вивченні педагогіки набуває виконання студентами індивідуальних завдань, таких, наприклад, як презентація педагогічних видань, у ході якої студентам необхідно продемонструвати власне враження від ознайомлення зі змістом певного педагогічного журналу чи газети, виділити основні рубрики, найвагоміші статті, найцікавіші моменти

презентованих матеріалів, стисло і доступно донести свої думки до студентської аудиторії. Підготовка презентації дає можливість майбутнім педагогам розвинути вміння не тільки виділяти головне у прочитаному, а й вміння формулювати, висловлювати й аргументувати власну думку, часто супроводжуючи виступ власними віршами, плакатами, відеороликами та мультимедійними презентаціями. Переважна більшість студентів позитивно ставляться до виконання такого завдання; стараючись, інколи готують презентації, які виходять за межі відведеного часу (5-7 хвилин), що також свідчить про недостатньо розвинену здатність до лаконічного виділення основного, з одного боку, і важливість подібних завдань, з іншого, оскільки розвиток умінь можливий лише в результаті виконання вправ.

Спеціальні заняття виділяються в курсі педагогіки для конструювання уроків та виховних заходів як при засвоєнні ними основних засад теорії навчання і виховання, так і при ознайомленні з сучасними педагогічними технологіями. Найдоцільнішим тут є використання методу моделювання як спроби схематично та цілісно сформулювати варіант практичної діяльності на основі теоретичних знань. Модель педагогічного процесу (його фрагмента) формується на основі чітко визначеної мети заняття. Студенти моделюють фрагменти різних видів навчання, різні типи уроків, колективні творчі справи тощо, обгрунтовують свої можливі дії в педагогічному процесі, аналізують моделі, підготовлені одногрупниками. Таке прогнозування майбутньої педагогічної діяльності допомагає студентам краще уявити особливості педагогічної професії, формувати професійно значущі вміння. Паралельно розвиваються й інтелектуальні вміння: конструювати, моделювати, аналізувати і т.п.

Людина черпає знання також із спостережень за оточуючою дійсністю, за явищами і процесами, які мають місце у природі і суспільстві. У майбутніх учителів важливо формувати вміння спостерігати педагогічний процес. Необхідно, щоб спостереження стало для них засобом уточнення отриманих на лекціях знань про природу педагогічного процесу, його компоненти (мету, зміст, стимули, методи, форми і засоби). Уміння спостерігати дозволяє побачити на звичайному уроці важливі тенденції розвитку педагогічної теорії і практики, переконатись у наявності педагогічних закономірностей, у необхідності дотримуватися принципів навчання і виховання, застосовувати різноманітні прийоми, методи і форми педагогічної діяльності. Для розвитку такого вміння важливо використати ті можливості, які дає навчальна психолого-

педагогічна практика студентів, яка відбувається на завершальній стадії вивчення ними педагогіки. Мета практики – “полегшити і прискорити адаптацію студентів до умов їх майбутньої професійної діяльності; забезпечити пізнання ними закономірностей професійної діяльності та закладання основ творчого оволодіння способами її організації; виховання у студентів потреби у професійному самовдосконаленні” [4, с.4].

На жаль, не всі студенти-третьокурсники, які йдуть на практику, готові до самостійного проведення спостереження: до його планування, здійснення, визначення шляхів обробки інформації, аналізу його результатів. Вони переважно “дивляться”, висловлюють загальне враження від уроку чи виховного заходу (“подобається” – “не подобається”), не вникаючи в суть педагогічних дій учителя. Тому необхідна підготовка студентів до педагогічної практики, яка включала б не лише теоретичний компонент, а й формування навичок спостереження. Найдоцільніше для цього використовувати відеозаписи навчальних занять. Їх можна переглядати під керівництвом викладача, зупинятися, повертатися до найважливіших моментів. Практика показує, що з першого перегляду не все помічається студентами. Повторне звернення до тих чи інших етапів уроку, підказка викладача, на що звернути особливу увагу, дозволяє більш прискіпливо придивитись і прислухатись до дій і слів учителя, зрозуміти, який саме прийом використовує він у даній ситуації. Більшість студентів потребує методичної підтримки у проведенні спостережень під час практики, порад, як правильно здійснювати “фотографію” уроку, як спостерігати за діяльністю вчителя й учнів під час уроку, як визначати, які методи, прийоми і форми роботи використовує вчитель, чи дотримується він основних вимог до уроку, як реалізує принципи навчання, враховує закономірності педагогічного процесу. Для полегшення спостережень студентам пропонуються різні схеми аналізу уроку. Часто студенти виконують цю роботу схематично, вважають, що їх “змушують забагато писати”, не до кінця розуміючи, що лише письмовий виклад думок робить їх завершеними, логічно послідовними, зрозумілими іншим. Та й самому студенту письмова фіксація та аналіз результатів спостереження приносять користь, дозволяють поліпшити чітке висловлення думок. До цих записів можна звернутися пізніше, спостерігаючи за розвитком власних умінь. Радує, що є студенти (10-15%), котрі глибоко вникають в особливості педагогічного процесу, їхні спостереження влучні, точні і всебічні, аналіз результатів спостережень вдумливий і довершений.

Найважливіше інтелектуальне уміння – це уміння мислити. Психологія розглядає мислення як “узагальнене та опосередковане пізнання світу в процесі практичної і теоретичної діяльності індивіда” [3, с. 299]. Мислячи, людина пізнає те, чого вона не може сприйняти безпосередньо чи уявити, доходить до розуміння суті явищ, формує поняття про них і практично оволодіває ними. Процес мислення особливо активізується при розв’язанні складних мислительних задач чи проблем. Людина переживає отримання результату – позитивного чи негативного, у неї формуються судження, оцінки, розвиваються мотиви. Мислення – це завжди пошук і відкриття нового для суб’єкта, тобто воно завжди є самостійним, має продуктивний творчий характер.

Кожен студент, виконуючи навчальне завдання, відкриває для себе щось нове. При цьому він спирається на вже засвоєні знання, на допомогу товаришів чи викладача. Завдання викладача – усіма можливими засобами стимулювати розумову активність студента, активізувати самостійні пошуки, інколи показувати напрям цих пошуків у процесі розв’язання проблемних ситуацій.

Проблемне навчання для викладача педагогіки стає не тільки педагогічним засобом активізації навчання, а й методичним засобом роз’яснення його необхідності для розвитку особистості. Розкриваючи суть процесу навчання, викладач знайомить студентів з його рушійними силами, з основною суперечністю між пізнавальними і практичними завданнями, що висувуються самим ходом навчання, і наявним рівнем знань, умінь і навичок учнів, рівнем їх розвитку, сформульованою радянським дидактом М.А.Даніловим. Це означає, що учень (студент) повинен сам чи за допомогою вчителя (викладача) зрозуміти, що наявних знань чи умінь для розв’язання завдання, поставленого вчителем (викладачем), не вистачає, у нього має виникнути бажання здобути нові знання (послухати вчителя, почитати підручник), щоб зрозуміти або здогадатися (на основі збагаченого досвіду), як розв’язується завдання. Якщо така здогадка, осяяння (інсайт) виникає, учень (студент) отримує задоволення, відчуває радість, процес пізнання супроводжується позитивними емоціями, що стимулює його до нових пошуків.

Тому дуже важливо вчити студентів самостійно виконувати проблемні завдання, а також правильно організовувати пошукову діяльність учнів. Викладачеві педагогіки необхідно не просто використовувати проблемно-пошукові методи навчання (проблемний виклад матеріалу чи частково-пошуковий метод), а й наголошувати при цьому, який саме метод ним застосовується у конкретній ситуації. Можна запропонувати студентам позна-

Йомитися з працями А.В. Брушлінського, В.Т.Кудрявцева, Л.Н.Ланди, Н.Ф.Тализіної, Г.І.Щукіної та інших педагогів, у яких викладено основи реалізації проблемного навчання в педагогічному процесі, показано шляхи формування уміння мислити. До них належить, перш за все, алгоритмізація процесу навчання: встановлення певної послідовності виконання розумових дій при розв'язуванні задачі. При цьому слід пам'ятати, що алгоритмізація – не тільки репродуктивний процес використання готових алгоритмів. Виявлення, встановлення алгоритмів – процес творчий. У дидактичному відношенні такий спосіб алгоритмізації найбільш продуктивний. У методичному – сприяє формуванню не лише інтелектуальних, а й педагогічних умінь. Навчаючи студентів, як виявити алгоритм, ми одночасно розв'язуємо два завдання: формуємо у них евристичне мислення і показуємо, як таке мислення розвивати у школярів. Оскільки алгоритмізація робить навчання проблемним, то, зрозуміло, що без організації проблемного навчання ефективне формування інтелектуальних умінь неможливе.

У проблемному навчанні також формується уміння висувати гіпотези, тобто розвивається бачення шляхів розв'язання проблеми. Студенти часто не впевнені у правильності свого варіанту розв'язання, бояться критики чи насмішки з боку викладача або товаришів, не наважуються висловити думку. Для активізації пізнавальної діяльності студентів і ефективнішого формування інтелектуальних умінь доцільно використовувати вправи із застосуванням інтерактивних технологій навчання. Так, наприклад, технологія “брейстормінг” або “мозковий штурм” [див: 1, с. 219-221] передбачає виключення критики при висловленні будь-яких гіпотез, навпаки, заохочується висловлення незвичайних, “диких” ідей, вітається максимальна кількість ідей за обмежений час і швидка їх фіксація, комбінування, поліпшення, розвиток ідей незалежно від того, ким вони були висловлені.

Працювати над проблемою можна і “синектичним методом” (методом аналогій) [див: 1, с. 221-223], запропонованим американським психологом В.-Д. Гордоном. Мета цього методу – пошук творчих знахідок шляхом тренування уяви і об'єднання несумісних елементів, перетворення незвичного на звичне і навпаки. При цьому головне – побачити у новій, незвичній ситуації, проблемі щось знайоме, таке, що розв'язується відомими способами. Гордоном виділяються такі типи аналогій, як: особистісна, пряма, символічна, фантастична, емпатійна. Студентам можна запропонувати стати на місце іншої людини (директора школи, вчителя, учня,

батька чи матері школяра), побачити проблему їхніми очима. Цікавими є вправи типу “якби директором (міністром, президентом тощо) був я ...”. Виконуючи їх, студент намагається відчувати турботи і можливості людини, на яку перевтілюється, обирає не тільки відповідні слова і вирази, а й жести, міміку, стиль поведінки. Розвиток творчої уяви також стимулює залучення студентів до складання казок на загальнопедагогічному чи предметному матеріалі. Непомітно для себе у фантастичній формі вони передають своє бачення тієї чи іншої педагогічної проблеми, пропозиції у цьому випадку висловлюються сміливіше і продуктивніше.

Ефективною є групова робота з розв’язання проблемних ситуацій з використанням інтерактивних технологій “два – чотири – всі разом”, “карусель”, “ажурна пилка”, “аналіз ситуації”, “акваріум” тощо [див.: 7]. Розглядаючи ситуацію малою групою, студенти відкрито вносять пропозиції, висловлюють гіпотези, обґрунтовують свою думку, вислуховують інші думки, приходять до компромісного рішення, виносять його на розгляд усієї групи. Використання цих технологій розвиває у майбутніх учителів уміння встановлювати причинно-наслідкові зв’язки, аналізувати ситуації, узагальнювати інформацію, робити висновки, сприяє розвитку уяви та інтуїції. Практика свідчить, що найбільш ефективними є ті технології, які дозволяють обговорення проблеми зробити прозорим, коли думки менше обговорюються в закритих малих групах (там іде підготовча робота, яка вимагає спільних дій усіх членів групи), а більше – відкрито, на загал. Оптимальний результат дає використання технології “акваріум”, коли діюча група сідає в центр аудиторії і веде дискусію, демонструючи знання її правил і уміння думати вголос. Решта студентів уважно слухає, а пізніше висловлює свої думки щодо розв’язання проблеми, коментує ступінь оволодіння навичками дискусії, напрями вдосконалення таких навичок.

Варто зауважити, що розгляд і аналіз навчально-виховних ситуацій формує у студентів не лише уміння розв’язувати проблеми, а й здатність їх бачити, розуміти, ставити перед собою, що не менш важливо для формування інтелектуальних умінь.

У цілому, формуючи інтелектуальні уміння студентів, слід пам’ятати про створення умов для розумового розвитку, його всебічне стимулювання через вільний вибір ними певних завдань, організацію загального творчого клімату на заняттях, налагодження “суб’єкт-суб’єктних” стосунків між викладачем і студентами, відкритості й уважності у ставленні до студентів. Викладачеві необхідно постійно пропонувати студентам доводити і обґрунтовувати кожну думку, висловлену ними, наводити

приклади практичного застосування педагогічних теоретичних положень. При виникненні суперечності не повідомляти самому правильної відповіді чи оптимального способу дії у певній ситуації, а організувати загальне обговорення і спільний пошук істини. Уважно і некритично вислуховувати думки студентів, не дозволяти собі іронічних зауважень чи байдужого ставлення, не боятися висловлювати самому нестандартні думки і стимулювати творче мислення студентів.

У кінцевому підсумку ми можемо зробити певні висновки. Розвиток інтелектуальних умінь – важлива складова загального розвитку особистості. Він не завершується із досягненням повноліття, а активно продовжується в період навчання у вищому навчальному закладі, видозмінюючись в бік саморозвитку, який спрямовується і стимулюється професорсько-викладацьким колективом вишу. Для студентів педагогічних спеціальностей він великою мірою співпадає з розвитком педагогічних умінь. Тому викладання педагогіки, спрямоване на формування особистості майбутнього вчителя, створює міцне підґрунтя для інтелектуального збагачення майбутніх учителів у їхньому подальшому професійному самовдосконаленні.

Список використаних джерел

1. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології : [навчальний посібник] / І.М.Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
2. Мілерян.Є.А. Психологія формування загальношкільних політехнічних умінь / Є.А.Мілерян. – М., 1973. – 236 с.
3. М'ясоїд П.А. Загальна психологія: [навчальний посібник] / П.А.М'ясоїд. – К.: Вища школа, 2005. – 487 с.
4. Навчальна психолого-педагогічна практика студентів: [програма і методичні рекомендації] / Укладачі : Дуткевич Т.В., Конькова Т.І., Римар Л.М., Федорчук Е.І. – Кам'янець-Подільський : видавець Зволейко Д.Г., 2008. – 32 с.
5. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования : [учеб. пособие для студ. пед. вузов и системы повыш. квалиф. пед. кадров] / Е.С.Полат, М.Ю.Бухаркина, М.В.Моисеева, А.Е.Петров ; под ред. Е.С.Полат. – М.: Издательский центр "Академия", 2000. – 272 с.
6. Павелков Р.В. Загальна психологія : [підручник] / Р.В.Павелков. – К., 2004. – 506 с.
7. Пометун О.І. та ін. Сучасний урок.Інтерактивні технології навчання : [наук.-метод, посібн.] / О.І.Пометун, Л.В.Пироженко; за ред. О.І.Пометун. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.

The article suggests generalized approaches to complex forming intellectual skills of students-future teachers in teaching educational courses. The author analyzes the primary literature, which reveal different aspects of the problem, introduces the essence of the concept of “intellectual ability”, examines the typology of skills, shows how different types of intellectual skills can be developed in students in the study of pedagogy. Particular attention is paid to developing skills to work with information sources, to observe, to think. An idea of the common ways of forming intellectual and pedagogical skills.

Key words: intellectual ability, the work of literature, observation, thinking, problem-based education, interactive learning technologies.

Отримано: 5.11.2011 р.

УДК: 37.014.6

Т.Й.Франчук, В.Ю.Ковальчук

Основи командоутворення в контексті формування педагогічного колективу

У статті досліджується проблема пошуку резервів оптимізації розвитку педагогічного колективу як інтегративного утворення, здатного продуктивно формувати цілісний освітній простір у навчальному закладі. У зв'язку з цим досліджуються можливості теорії і практики творення команди як суб'єкта будь-якої професійної діяльності в підвищенні ефективності формування педагогічного колективу: трактується сутність процесу командотворення, визначаються ключові принципи організації командної форми професійної діяльності педагогів, найбільш типові форми управління, характеризуються основні стадії життєвого циклу команди, а також ознаки колективу, здатного до перманентного саморозвитку.

Ключові слова: командоутворення, командна форма професійної діяльності, інтегративне утворення.

В статье исследуется проблема поиска резервов оптимизации развития педагогического коллектива как интегративного образования, способного продуктивно формировать целостное образовательное пространство в учебном заведении. В связи с этим исследуются возможности теории и практики образования команды как субъекта какой-либо профессиональной деятельности в повышении эффективности формирования педагогического коллектива: интерпретируется сущность